

ARYAN TEORİSİ VE TÜRK TARİH TEZİ

Ulaş Töre SİVRİOĞLU¹

ÖZET

Oluşturulduğu dönemde “Millî Tarih Tezi” olarak isimlendirilmiş olmasına rağmen, *Türk Tarih Tezi*’nin argümanlarının büyük bölümü Batılı kaynaklardan özellikle de dönemin etkin akımlarından olan Aryan teorilerinden derlenmiştir. XX. Asrın başlarında bilim dünyasının tamamında benzer teoriler hâkim olduğu için bu türden bir derleme yapılmasında zorluk çekilmemiştir. *Türk Tarih Tezi*’ne yönelik eleştiri ve değerlendirmelerde genellikle benzer tarih teorilerinin o dönemdeki yaygınlığı üzerinde fazla durulmamaktadır. Bu çalışmamızda *Türk Tarih Tezi*’nin oluşumundaki dış ilhâmlar, etkiler ve diğer ülkelerdeki benzer tarih teorilerine değinilmiştir. *Türk Tarih Tezi* ile çağdaş olan benzer “romantik-milliyetçi” tarih teorilerinin incelenmesi *Türk Tarih Tezi*’nin oluşturulduğu atmosferin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarih Tezi, Arî Teorisi, Arkeoloji, Antropoloji, Dil bilim,

---

¹ Dr. Balıkesir Üniversitesi Tarih Bölümü

THE THEORY OF ARYANS AND TURKISH HISTORY THESIS

ABSTRACT

Although it was entitled “*National History Thesis*” at the period of Turkish History Thesis creation, most of the thesis’s fundamental arguments are collected from occidental – especially Aryan theories- resources. Since similar theories predominate all over the world of science at the beginning of the twentieth century, it’s collected similar without difficulty. In the criticisms and evaluations about Turkish History Thesis, it isn’t insisted on extremely this period’s prevalence of similar history theories. In this study, it’s mentioned about foreign inspirations, effects of the creation’s Turkish History Thesis and similar history theories of other countries. The examination between Turkish History Thesis and similar history theories which are romantic- national provides to be understood very well the atmosphere of created Turkish History Thesis.

Key Words: Turkish History Thesis, The Theory of Aryan, Archaeology, Anthropology, Linguistic.

GİRİŞ

Fuad Köprülü tarafından “romantik-nasyonalist” bir tarih teorisi olarak nitelenen² Türk Tarih Tezi, birçok tarihçi ve araştırmacı tarafından farklı açılardan değerlendirilmiştir. Büşra Ersanlı’ya göre Türk Tarih Tezi, bilimsel bir proje olarak değil; ulus devletin inşasıyla siyasal bir proje olarak görülmelidir.³ Nazan Maksudyan ise Türk Tarih Tezi’yle yakından ilgili antropolojik çalışmaları “bilimkurgusal” olarak nitelemiştir.⁴ Günümüz akademik tarihçiliği Türk Tarih Tezi’nin “bütün medeniyetin kaynağının Orta Asya olduğu, Çin, Hindistan, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu’da en eski medeniyetlerin Türkler tarafından kurulduğu, dünya dillerinin kaynağının Türk Dili olduğu ve tüm brakisefal ırkların Türk kökenli olduğu” gibi temel argümanları artık kullanılmamakta bunlar artık geçmişe ait tezleri anlamak amacıyla incelenip değerlendirilmektedir. Ancak Türk Tarih Tezi ile ilgili eleştirel çalışmalarda salt Türkiye’deki tarih yazımı üzerine yoğunlaşmakta ve Tez’in oluşumundaki evrensel etkiler ve ortam üzerinde fazlaca durulmamaktadır.⁵ Dönemin şartları altında diğer ülkelerde oluşturulan benzer tarih teorileri üzerinde durulmaması, sadece Türkiye’de bu türden bir “romantik- milliyetçi” bir tarih teorisi üretildiği algısına yol açmakta ve bu tür teorilerin zamanının genel eğilimi olarak değil de salt Türk uluslaşmasının üretimi gibi algılanmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada Türk Tarih Tezi’ne de esin kaynağı olan veya Türk Tarih Tezi’yle rekâbet eden diğer “romantik-milliyetçi” tarih teorileri de değerlendirilerek Tarih Tezi’nin oluşum sürecinin daha iyi şekilde anlaşılması amaçlanmıştır.

1-Türk Tarih Tezi’nin Oluşumu ve Temel Argümanları

Türk Tarih Tezi, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere bir dizi Türk aydın ve siyasetçisinin öncülüğünde 1930’ların başında oluşturulmuş bir tarih teorisidir. “Türk Tarih Tezi” terimi, teorinin başlangıçtaki ismi olmayıp sonradan yerleşmiş bir tabirdir. Tezin oluşumunun ilk safhasında çeşitli yayınlarda “Millî Tarih Tezimiz” ismi kullanılmaktadır.⁶ Bazı yerlerde ise “Mustafa Kemal Tezi” tanımına rastlanmaktadır.⁷ Ancak genel olarak kabul gören terim “Türk Tarih Tezi” olmuş ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin resmî ders programında bu tâbir kullanılmaya başlamıştır.⁸ Türk Tarih Tezi, başlangıcından itibaren “millî tarih tezimiz” adıyla duyurulmuş olmasına rağmen, ilk aşamada dahi Tez’in temel argümanlarının büyük kısmı Batılı tarihçilerin eserlerinden adapte edilmiştir. Türk Tarih Tezi’nin kitaplaşmış

² Fuad Köprülü - V. Barthold, İslâm Medeniyeti, TTK Yayınları, Ankara, 1940, s.XXII-XXIII.

³ Büşra Ersanlı, İktidar ve Tarih, Türkiye’de Resmî Tarih Tezinin Oluşumu, Afa Yayınları, İstanbul 1992,

⁴ Nazan Maksudyan, Türklüğü Ölçmek - Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi (1925 – 1939) Metis Yayınları, İstanbul 2007

⁵ Büşra Ersanlı’nın çalışması dönemin evrensel tarihçilik eğilimleri hakkında bilgi vermesiyle istisna oluşturmaktadır. Ancak bu çalışmada hangi eğilimlerin doğrudan Türk Tarih Tezi’ne adapte edildiği üzerinde durulmamıştır.

⁶ Örneğin 1937’de II. Tarih kongresi için düzenlenen sergiyle ilgili broşür ve yazışmalarda bu terime rastlanır. Uluğ İğdemir, Cumhuriyetin 50. Yılında TTK, 1973, s.42

⁷ Reşit Gâlip, “Türk Tarih inkılâbı ve Yabancı Tezler” Ülkü Birinciteşrin 1933

⁸ Afet İnan, Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler” 1987, s.239

ilk çalışması olan *Türk Tarihinin Anahatları*'nın (1931) kaynakçasında yer alan 125 kitabın arasında hiçbir Türk tarihçisinin eseri yer almamıştır. 81 kaynak (Kaynakça'nın %65'i) Fransızcadır.⁹ Bu durum Liseler İçin hazırlanan tarih ders kitaplarında, Türk Tarih Kurumu tarafından hazırlanan kitaplarda ve çeşitli dergilerde yer alan yazılarda da devam etmiştir.

Türk Tarih Tezi'nin temel iddiaları şu şekilde özetlenebilir: **(a)** medeniyetin beşiği Orta Asya'dır. Atı ve diğer hayvanları evcilleştiren, tarımı başlatan, metalleri ilk olarak işleyen Orta Asyalı Türk brakisefal¹⁰ ırkıdır. **(b):** MÖ 7 Bin dolaylarında Orta Asya'da yaşanan kuraklık nedeniyle Türkler dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmişler ve gittikleri yerlere medeniyeti taşımışlardır. Sümer, Hitit, Mısır, Hint vb uygarlıklar da bu göçler sonrasında meydana gelmiştir.¹¹ Yani dünya medeniyeti Türk göçleri sonucu oluşmuştur.

2- Orta Asya Kimin Anavatanı? Veya Gerçek Aryanlar: Türkler!

Türk Tarih Tezi'nin ilk büyük iddiası olan “medeniyetin Orta Asya'da doğduğu” iddiası ele alındığında; bu tezin ilk kez, Türk araştırmacılarından neredeyse 150 yıl öncesinde, Avrupalı tarihçiler tarafından savunulduğu görülmektedir. XVIII. Asır'da Hindistan'da keşfedilen Sanskritçe ve Avestik metinler Avrupa dilleri ile Hint-İran dilleri arasında bâriz bir akrabalık olduğunu ortaya çıkarmış ve Hint-Avrupalılar teorisi üretilmiştir. “Hint-Avrupalılar”, “İndo-Germenler” veya ırkçı kesimlerin daha çok tercih ettikleri isimleriyle “Âriler” veya “Aryanlar” adı verilen bu topluluğun binlerce yıl önce büyük bir medeniyet kurduğu ve göçlerle dünyaya medeniyetlerini yaydığı iddia edilmiştir. Âri ırk teorisinin kurucularından Kont Arthur de Gobineau (1816–1882) Ârilerin anavatanını Sogdiana (Özbekistan) olduğunu savunmuş ve Orta Asya'yı tüm medeniyetin beşiği olarak kabul etmiştir.¹² Zamanla bu görüş benimsenmiş ve Aryanların anayurdunun Orta Asya ve *Baktria* (Modern Kuzey Afganistan) civarına yerleştirilmesi yaygınlık kazanmıştır.¹³ Lorenzo Burge de *Pre-Glacial Man and The Aryan Race (1887)* adlı eserinde Aryanların atalarının MÖ 15.000 dolayında Orta Asya'da ortaya çıktığını ve burada büyük bir uygarlık yarattıklarını iddia etmiştir. Buzul Çağının sona ermeye başlamasıyla da Aryanlar Orta Asya'dan yeryüzüne yayılarak yeryüzüne medeniyeti yaymışlardır.¹⁴ Rudolp von Ihering de *The Evolution of the Aryan* adlı eserinde Aryna anavatanını De Orta Asya/Bactria kabul etmiştir.¹⁵

⁹Türk Tarihinin Anahatları'nın yazarlarına göre Türkler hakkında yanlış bilgilere ve peşin hükümlere sahip Fransız âlimleri olduğu gibi, doğruları da en iyi şekilde belirten yine Fransız tarihçilerdir. TTAH, 1999, önsöz s.26

¹⁰ XIX. Asırda bazı antropologlar kafataslarındaki farklılıklara dayanarak insanlığı üç temel ırka ayırmışlardır. Buna göre insanlar uzun-dar kafalı dolikosefaller, yuvarlak–geniş kafalı brakisefaller ve her iki özelliği de yansıtan mezotisefaller olarak ayrılmışlardır. 1930'larda Türk antropologları ve tarihçileri tarafından Türklerin brakisefal olduğu hararetle savunulmuştur.

¹¹ İnan, Afet, “Atatürk ve Tarih Tezi” Belleten Cilt III. Sa.10, 1Nisan 1939. II. Basım 1994, s.245–246

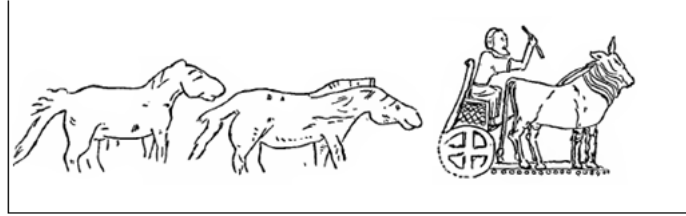
¹² Reşit Gâlip I.Türk Tarih Kongresi. 1932, s.137

¹³ Gerald H. Rendall, *The Cradle Of The Aryan*, Macmillan And Co. New York, 1889, s.7

¹⁴ Lorenzo Burge, *Pre-Glacial Man and The Aryan Race*, Lee and Shepard, Publishing, Boston, 1887

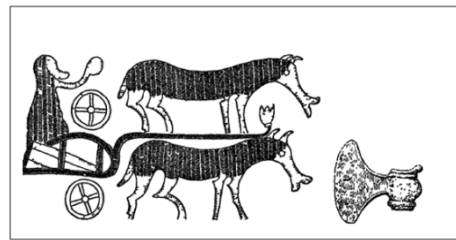
¹⁵ Rudolp von Ihering de *The Evolution of the Aryan* Translated from German: A. Druckner, Henry Holt and Company, New York 1897, s.1

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Resim 1-2: Taylor'a göre ilk kez Aryanlar tarafından evcilleştirildiği düşünülen yabani at tasvirleri (La Madelaine/Fransa) ve gene ilk kez Aryanlar tarafından icat edildiği iddia edilen kağnılar (kaynak belirtilmemiş) Taylor (1890), s.158, 179

Aryan teorisine göre atı evcilleştiren, tekerlekli savaş arabalarını ilk kez kullanan¹⁶, metalürjiyi geliştiren Âriler, sahip oldukları teknoloji ve atılganlıklarıyla gittikleri her yere medeniyetlerini taşımışlar ve diğer halkları kolayca yönetimleri altına almışlardır. Joseph Ripley, 1900 yılında o dönemde Avrupa'daki tarih müfredatı hakkında şunları yazmıştır: “Okul günlerimizde çoğumuz Asya'nın Avrupa halklarının anası olduğunu düşünecek biçimde yetiştirildik. Bize ideal insan ırkının Himalaya yaylalarından çıkıp kültürünü sağa sola saçarak barbar batıya doğru hareket ettiği söylendi”.¹⁷ Ünlü Sovyet arkeolog A.P. Okladnikov ise Orta Asya'dan yayılan medeniyet teorilerini şu şekilde özetlemektedir. “(...) İnsanın atalarının önceleri orman yaşamını sürmüş oldukları varsayımından gidilerek, insanın evriminin ancak, orman koşullarından yavaş yavaş uzaklaşıldığı yerlerde (...) olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. XIX. Yüzyıl içinde ve XX. Yüzyılın başında, birçok büyük bilgin buna en uygun koşulların İç Asya'da (Orta Asya) Tersiyer Dönemin sonuyla Kuvarter dönemin başında bulunduğu inandı. (...) İnsan türünün İç Asya'da doğduğu ve dünyanın öteki bölgelerine (...) buradan yayıldığı yolunda zaman ve mekân kapsamı bakımından 'büyük' kuramlar geliştirildi”.¹⁸

Resim 3-4: Sol ve sağda: G. Childe (1926) tarafından Aryan göçlerinin kanıtları olarak görülmüş buluntular: Kafkasya'da bulunmuş metal plaka üzerinde savaş arabası tasviri ve Susa (batı İran) da ele geçilmiş bronz balta. The Aryans, s.29, 117.

Orta Asya'dan dünyaya yayılan Ârilerin diğer halkları kolayca yönetimleri altına almaları ise onların doğuştan “üstün zekâlı” olmalarıyla açıklanmıştır. Charles Morris, *Aryan*

¹⁶ Isaac Taylor, *The Origin of The Aryans. An Account Of The Prehistoric Ethnology And Civilisation Of Europe* Scribner & Welford, New York. 1890.

¹⁷ Mallory, *Hint-Avrupalıların İzinde*, 2002, s.82

¹⁸ Okladnikov, “Tarihin Şafağında İç Asya”, *Erken İç Asya Tarihi*, 2000, s.64

Race its Origin and its Achievements (1888) adlı eserinde “bedensel yeteneklere sahip ama düşünsel zekâsı geri olan Zenciler ve Mongoloid ırkların aksine Aryanların mimari, teknolojiyi felsefeyle birleştirebilen bir yeteneğe sahip olduğunu” iddia etmiştir.¹⁹ Ünlü arkeolog Gordon Childe sonradan tenkit ettiği gençlik eserlerinden biri olan *The Aryans* (1926) da Aryanların doğuştan zeki olduklarını, metalürjinin, tekerleğin ve bronz/demir çağı medeniyetlerinin Aryanlar tarafından yaratıldığını ve göçlerle yeryüzüne taşındığını savunmuştur.²⁰

Aryan teorisyenlerine göre “Âriler bütün diğer halklardan üstün, sâkin ve sağlam karakterli, sürekli çabalayan, düşünsel açıdan parlak, uzun boylu, açık tenli sarışın bir ırktılar”²¹ Hindistan’ın yüksek dinî kast sınıfı olan Brahmanların diğer kastlardan olanlara göre daha beyaz olması da Ârilerin üstünlüğünün kanıtı olarak görülmüştür.²² G. V. De Lapouge 1899’da “Brakisefaller (Türkler, Moğollar) muhtemelen hâlâ maymun gibi yaşarken, Ârilerin ataları buğday yetiştiriyordu” diye yazmıştır.²³

Yukarıdaki metinler bazı ufak değişiklikler yapılmak şartıyla Türk tarihçiler tarafından benimsenmiştir. Âriler’in rolünün Türklere verilmiş hatta gerçek Ârilerin Türkler olduğu iddia edilmiştir. Türk Tarih Tezi’nin tarih öğretmenlerine tanıtıldığı 1932’de düzenlenen I. Türk Tarih Kongresi’nin açılış tebliğinde ve diğer birçok sunumda temel olarak Âri teorilerine cevap verilmiştir. Açılış tebliğinde Afet İnan, “Orta Asya’nın medeniyetin beşiği olduğunu Avrupalı âlimlerin de kabul ettiğini; ancak bu medeniyeti oluşturan gerçek Ârilerin Türkler olduğunu” vurgulamıştır. Afet İnan’a göre hiçbir Avrupa dilinde “Âri” “er” “ir” gibi kelimeleri bulunmamakta, “arı”, “arınmak” “er” gibi sözcükler yalnız Türk dilinde yer almaktadır. Dolayısıyla gerçek Âriler Türk kabilelerinden biridir.²⁴ Hint-Avrupalılar sadece gerçek Âriler olan Türklere öğrendiklerini tatbik etmişlerdir. Aslında Türkler Aryanların akraba olduğu iddiasına Mustafa Celaledin (Konstanty Borzecki) Paşa’nın Paris’te 1870’de yayınlanan *Eski ve Modern Türkler* adlı kitabında bile rastlanabilmektedir. Mustafa Celaledin Paşa eserinde Latince sanılan birçok kelimenin Türkçe olduğu, “Âri” sözcüğünün Türkçe “ar,”er, “ir” eklerinden türediği gibi Cumhuriyet döneminde sahiplenilecek birçok tez yer almaktadır.²⁵

Türklerin gerçek Aryanlar oldukları Türkçe ile Avrupa dillerinin akraba olduğu daha doğrusu Avrupa dillerinin kökeninin Türkçe olduğu fikri dönemin bütün dilbilimsel çalışmalarında gözümüze çarpmaktadır. *Güneş Dil Teorisi* olarak bilinen bu kuram Türk Tarih Tezi’ne destek olacak şekilde oluşturulmuştur. 1932’de Türk Dil Kurumu’nun

¹⁹ Charles Morris, *Aryan Race its Origin and its Achievements*, Griggs And Company, Chicago, 1888, s.72-74

²⁰ Gordon Childe, *The Aryans, A Study of Indo-European Origins*, London 1926, Ayrıca bu kitabın eleştirisi için bkz: Mallory, age, s.308,

²¹ David W Anthony, “Nazi ve Eko-Feminist Prehistoryalar, Hint-Avrupa Arkeolojisinde İdeoloji ve Ampirizm” 2001, s.168

²² Mallory, age, s. 311

²³ Mallory, age, s. 255

²⁴ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.34 Afet İnan Hint-Avrupalıları da Türk kabul ederek Türklüğü konuşulan dilden bağımsız antropolojik-fiziksel bir nüveye büründürmektedir.

²⁵ AOK Cilt XVII, 2001, s. 382–383

kurulmasıyla başlayan çalışmalara özellikle o dönemde *Yafet Dilleri Tezi* ile tanınan Sovyet dil bilimci Nikolay Marr, Sir Denisson Rosa, Hilare Barenton, Kvergiç gibi bilim adamları da davet edilmiş bu bilim insanlarının, Türkçe-Sümerce ile Hint-Avrupa dilleri arasında güçlü bağlar olduğunu savunan tezleri desteklenmiştir.²⁶

Türklerin gerçek Aryanlar olduğunun kanıtlanması için sonradan insanlık tarihinde kötü bir izlenim bırakacak olan svastika (gamalı haç, o zamanki yazılımla kruva game/çengelli haç) sembolünün de Orta Asya/Türk sembolü olduğu iddia edilmiş²⁷ ve bu fikri destekleyen makaleler Türkçeye çevrilmiştir.²⁸ *Belleiten Dergisi*'nin ilk sayısının kapağında Alacahöyük'te elde edilen svastika sembolü Güneş kursu kullanılmıştır.

Resim 5-7: Solda, G. Childe (1926) tarafından Aryan göçlerinin kanıtları olarak görülen svastika desenli Kafkasya Bronz Çağ seramiği, s.117. Basım hatasıyla Hintler yazılmış olan "Hitler'in Arması Nereden Alınmış?" başlıklı haberde svastikanın Hitit ve Etrüsk Türklerine ait olduğu savunuluyor. *Cumhuriyet* 20 Nisan 1933.s.4. Sağda: H. Zübeyir Koşay'ın *Alacahöyük Hafriyatı 1937-39 Raporunda* (1951) Türk sanatı olarak kabul ettiği Sümer motifleri motiflerinden bir örnek (Samarra/Orta Mezopotamya).

3-Kuraklık Meselesi

Türk Tarih Tezi'nin kronolojik düzlemde ikinci önemli iddiası, "Orta Asya'nın kurduğu ve Türklerin bu nedenle göç ettiği"dir.²⁹ Bu teori aynı zamanda "Türklerin büyük bir vatan sevgisine sahip olduklarını ve yerleşik savunan", Tarih Heyeti azalarına anavatanının terk edilmesine meşru bir sebep bulmalarını da kolaylaştırmıştır. Ayrıca Kuraklık teorisi, Türklerin aslında göçebe değil yerleşik bir medeniyete sahip olduğunu iddia eden Azalara gören "neden Türklerin göçebe hayat zorlandıkları" sorusuna da açıklık getirmektedir. Zira "müsait coğrâfî, iklimî şartlar içinde yaşayan Türkler hiçbir zaman göçebe hayata meyil etmemişlerdir"³⁰

²⁶ Hilaire de Barenton: "Dillerin Menşei ve Türklerin Menşei" III. Türk Dil Kurultayı. 1937, s. 304-305, 309, Kvergiç: "Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanlığına Mektup" T.C. Viyana Elçiliği No: 5578. İlişik 2 Viyana 10 İkincikanûn 1936. Shnirelman, s.212

²⁷ *Belleiten* Cilt II. Sayı 6 Haberler.1938.

²⁸ Eckhard Unger, "Sümerlerde Gamalı Haç Sembollerinin İnkışafı" *Ülkü* Ağustos 1936.

²⁹ Türk Tarihinin Anahatları, s.331

³⁰ Türk Tarihinin Anahatları, s.331

Orta Asya'nın kuruması nedeniyle göçlerin başlaması da aslında Aryan teorisinin bir parçasıdır. Bu teoriye göre Âriler üstün bir medeniyet kurdukları anavatanlarını iklim koşullarının kötüye gitmesi nedeniyle terk etmek zorunda kalmışlardır. Hatta Rudolph von Ihering, Latin mitlerinden yola çıkarak günümüzden binlerce sene evvel gerçekleşen bu göçün tam olarak gününü de vermiş ve Mart'ın ilk günü gerçekleştiğini savunmuştur.³¹ Öte yandan sadece Aryan teorisyenleri Türk kuramcılarının aksine göçebelik hususundan rahatsız olmamış tam tersine, tekerlek ve savaş arabalarının icadı atların savaş arabalarında kullanılması gibi göçebelerin daha uzman oldukları niteliklerin Aryanların savaşçı özelliklerini ve yayılmalarını kolaylaştırıcı olumlu unsurlar olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle Aryanların anavatanlarını terk ederek bütün yeryüzüne yayılmalarını bir başarı olarak görmüşler ve bu göçün sebepleri üzerinde fazla durmamışlardır. Buna karşın Türk Tarih Tezi'nde Orta Asya'nın terk edilmesinin bir mecburiyetler dizgisi sonucu olduğu daha baskın şekilde vurgulanmaktadır.

Türk kuramcılarının daha fazla sarıldıkları Orta Asya'nın kurduğu teorisi de aslında dönemin yaygın gözlemlerinden biridir. Ünlü Rus anarşist kuramcı Kropotkin 1906'da yazdığı satırlarda, Buzul devrinin sona ermesinden sonra Orta Asya'nın giderek kurduğunu ve burada yaşayan insanların Batıya, Avrupa'ya göç etmek zorunda kaldıklarını yazmaktadır. Kropotkin'e göre eskiden büyük göllerle kaplı olan Orta Asya'da terk edilmiş şehirleri inceleyen her bilim adamının varacağı sonuç bu olacaktır.³² Kropotkin'in gözlemleri Türk Tarih Tezi oluşturulurken incelenmemiş ancak Orta Asya'da araştırmalar yapan Amerikalı Jeolog R.Pumpelly'nin çalışmaları Türk Tarih Tezi'nin en önemli kaynaklarından biri olmuştur. R.Pumpelly'nin *Explorations in Turkestan* (1905) adlı kitabında ve diğer çalışmalarında Orta Asya'nın kurduğunu ve bunun tarihte bir takım göçlere sebep verdiğini savunmuştur. Her ne kadar Pumpelly çalışmalarında geçmişte kuraklık nedeniyle göç eden insanların Turanî mi yoksa Âri mi olduklarının bilinemeyeceğini belirtmişse de³³ gerek Âri teorisyenleri gerekse Türk Tarih Tezi yandaşları bu raporları kendi iddialarını destekleyecek şekilde kullanmışlardır.

H. Gowen'in 1929 basımlı *Asya Tarihi* adlı eserinde Orta Asya'nın kuruması hakkındaki yorumları da Türk Tarih Tezi'nde aynen yer almıştır. Gowen kitabında "Asya'nın insan ırklarının beşiği olma olasılığı çok yüksektir. Asya kıtasının merkezi tarihin başlangıç noktası olarak anılmalıdır. Yeryüzünde kuraklığın artmasından önce Orta Asya'nın yüksek yaylalarında bir medeniyet kurulmuş olduğu kesin gibi gözükmektedir. Bu medeniyetin insanları kuraklıkla dünyanın diğer köşelerine doğru yayılarak medeni dünyanın geri kalan kısmının kültür kaynağını oluşturdu" demektedir³⁴ Bu kitap Atatürk'ün şahsî kütüphanesinde³⁵ ve Türk Tarihinin Anahatları'nın kaynakçasında yer almaktadır. A. C. Haddon'ın ilk baskısı 1927'de yapılan Kavimler *Muhacereti* adlı kitabı da Türk Tarih Tezi'nin temel kaynaklarından biridir. Bu eser de hem Atatürk'ün şahsî kütüphanesinde yer

³¹ Ihering, age, s. 5, Mallory, age, s.255

³² Pyotr Kropotkin, Karşılıklı Yardımlaşma, Kaos Yayınları, İstanbul, 2001, s.114-115

³³ R. Pumpelly, Explorations in Turkestan, 1905, s. 6, 12-13

³⁴ AOK Cilt XIII, 2001, s.394

³⁵ Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar (AOK) 24 cilt içinde.

almış hem de Türk tarih Kurumu tarafından Türkçeye çevrilerek yayınlanmıştır. Bu kısa eserinde Haddon, kavimlerin büyük göçlere başlamasının sebeplerini nüfusun aşırı artışı kaynakların yetersiz kalması ve en önemlisinin ise susuzluk olduğunu belirtmektedir. Haddon'a göre Orta Asya'nın kuruması buradan yapılan göçlerin temel nedenidir.³⁶

Türk tarihçiler kuraklık teorisine Batılı tarihçilerden çok daha fazla önem vermişlerdir. Hatta I. Türk Tarih Kongresi'nde Orta Asya'nın kurumadığını –daha doğrusu kuraklık ve yağış bolluğu zamanlarının birbirini izleyen periyotlar oluşturduğunu- savunan Zeki Velidi Togan oldukça ağır tenkitlere uğramış³⁷, hatta bu tartışmaların sonucunda Türkiye'yi terk etmek zorunda kalmıştır. Kuraklık teorisine bu kadar önem verilmesinin nedeni yukarıda da değinildiği üzere Türklerin göçebe bir millet olmadıkları, anavatanlarını iklim değişikliğiyle terk etmek zorunda kaldıklarının vurgulanmasıyla ilgilidir. Türk Tarih Tezi kuramcıları, Türklerin, genel yargının aksine göçebe bir toplum olmadıklarını tam tersine ziraatı başlatan millet olduğunu savunduklarından dolayı, Türklerin göç sebebi olarak Orta Asya'nın tarım yapılmaz derecede kurduğu teorisine hararetle sarılmışlar alternatif bir göç teorisini kabul etmemişlerdir. Nitekim öğrenciler için 100 bin adet bastırılan *Türk Tarihinin Anahatları-Medhal* kitabında arpa, buğday, çavdar gibi bitkilerin; keçi, at, deve gibi hayvanların evcilleştirildiği yerin Orta Asya olduğu iddia edilmektedir. Aynı şekilde Orta Asya'nın kuruması ve Türklerin bu nedenle göçebelğe zorlandığı, aksi hâlde Türk ırkının asla göçebe bir hayata meyilli olmadığı da tekrar vurgulanmaktadır.³⁸ Bu değişimin ders kitaplarında birdenbire gerçekleştiği de görülmektedir. Zira daha 1929'da ders kitabı olarak okutulan Ali Reşat'ın *Umumî Tarih*'inde Türklerin göçebe bir ulus oldukları ve Orta Asya'yı neden terk ettiklerinin bilinmediği belirtilmektedir.³⁹

4- Medeniyetin Tek Merkezden Yayılması (*diffusion*) Teorisi

XIX. Asırda tarihçiler ve arkeologlar insanlığın birbirinden farklı ve bağımsız olarak medeniyet yaratabileceklerini kabul etmemekteydiler. Kutsal Kitap'ta yazılanların da etkisiyle medeniyetin tek bir bölgede doğup yeryüzüne yayıldığı inancı bilim dünyasına hâkimdi. Tevrat-İncil etkisinde olan araştırmacılar tüm ulusların Kafkasya dolaylarında karaya oturan Nuh'un Gemisi'nden yeryüzüne yayıldıklarını kabullenmekteydiler. Nuh'un oğullarından olan Ham, Zencilerin, Sam Arap ve Yahudilerin, Yafes de diğerlerinin atası olarak kabul edilmekteydi. Ancak Âri teorisyenleri Kutsal Kitap'tan bağımsız bir yayılma teorisi geliştirmişlerdir. Âri kuramcıların en ünlülerinden olan Alman arkeolog Gustav Kossinna ve

³⁶ A.C Haddon, Kavimler Muhacereti, 1941, s.9

³⁷ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.400

³⁸ Türk Tarihinin Anahatları-Medhal Kısım, İlk Baskı 1931, s.3-5

³⁹ Ali Reşat, Umumî Tarih, Mârif Vekâleti, 1929, s.97,101-104

takipçileri yeryüzünün her yanına uygarlık tohumlarının Aryan göçleriyle taşındığı teorisini geliştirmişlerdir.⁴⁰

Türk Tarih Tezi'nin kronolojik düzlemde üçüncü iddiası olan Türklerin gittikleri yerlere medeniyet taşımaları söylemi aslında Aryan teorilerinin ters yüz edilmiş şeklidir. Üstelik Hint-Avrupalıların yerine Türk-Turan halklarının yerleştirerek bu söylemi tersine ilk çevirenler aslında Finli, Macar ve Fransız bazı kuramcılardır. 1884 gibi erken bir tarihte yayınlanan bir eserinde Elisee Reclus, demir kullanmayı ve hayvanları ehlileştirmeyi dünyaya Turan ırklarının öğrettiğini, bitkilerin ilk önce Orta Asya'da tarıma alındığını savunmuştur.⁴¹ 1873 senesinde Paris'te verdiği bir konferansta Leon Cahun, Avrupa'ya medeniyetin Turanlılar tarafından getirildiğini Cahun konferansında Avrupa'da sonu -ac, -aq, -ak gibi eklerle biten yerleşimlerim Turanî (Türkçe) kökenli olduğunu savunmuştur.⁴²

Macaristan'da 1910 yılında kurulan Turán Cemiyeti'nin periyodik dergisi olan *Turán Yıllığı* dergisi ileride Türk Tarih Tezi adı altında karşımıza çıkacak hemen tüm argümanları o tarihte bir araya getirmiştir. Turán Yıllığı'nın 1917 yılında yayınlanan sayısında Árpád Zemplényi, "Orta Asya'da kuraklık yüzünden büyük göçler başladığını Türklerin bu göçlerle gittikleri her yere medeniyetlerini taşıdıklarını" belirtmektedir. Zemplényi'ye göre "Türkistan, bu gün bir imparatorluğun enkâzı çölleşen eski bir cennet gibidir. Türklerin bir zamanlar kullandıkları sulama sistemleri düşmanlar ve aradan geçen zaman tarafından yok edilip gitmiştir. Halk aç kalmamak için göç etmiştir. Mısır uygarlığının sulama kanallarında onların izini bulmak mümkündür. Onların (Türklerin) keşfettiği yazı Mısır ve Asurlular tarafından da kullanılmıştır...İran'da bile binlerce yıl süren Turan izleriyle karşılaşmak mümkündür. Zemplényi: "Çin'deki izler de yadsınamaz: yazı ve din kültürünün kökenleri de araştırmacıyı Turan'a götürür. Çin'de devlet olgusunun ortaya çıkması, bundan 6 bin yıl öncesine uzanır ve Türk kökenlidir" demektedir.⁴³ Macar ve Fransız bilim insanlarının bu iddiaları ileriki dönemlerde Türk Tarih Tezi kuramcıları tarafından hararetle sahiplenilecek ve geliştirilecektir.

Medeniyetin inkişafında Türkler ve Aryanlara özel bir önem atfeden bilim insanlarından biri olan Wilhelm Koppers ise Türk Tarih Tezi ile Aryan teorileri arasında bir sentez oluşturmak istemiştir. İkinci Tarih Kongresi'nde (1937) yer alan dikkat çekici "Öz Türklük ve Öz Hindü-Cermenlik" başlıklı sunumunda Koppers, Orta Asya'nın Türkler kadar İndo-Germenlerin (Aryanların) da vatanı olduğunu ve en azından Neolitik devrinde bölgede bir İndo-Germen kavimler topluluğunun varlığının kesinliğini iddia etmektedir. Koppers atın Türkler tarafından evcilleştirildiğinin ancak ata binme ve atın arabalara koşulmasında İndo-Germenlerin ön plana çıktığını iddia etmektedir. Çinliler ise ata binmeyi muhtemelen

⁴⁰ Suavi Aydın, "Batılılaşma Karşısında Arkeoloji ve Klasik Çağ Araştırmaları" 2004, s.414

⁴¹ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi IV Cilt -Tarih Yok- s.553

⁴² Türk Tarihinin Anahatları-Medhal Kısım -Tarih Yok, İlk Baskı 1931, s.77-87. Bu konferans metni Ruşen Eşref tarafından "Ari Dillere Takaddüm Etmiş Olan Lehçenin Turanî Menşei" başlığıyla çevrilmiştir.

⁴³ Tarık Demirkan, Macar Turancıları, 2000, s. 88. Birinci Dünya Savaşı öncesi ve esnasında yüzlerce Türk öğrenci İttihad Terakki'nin girişimiyle burslu olarak Macaristan'da eğitim görmüştür. Bu öğrenciler arasında ileride Alacahöyük kazılarını yönetecek olan Hamit Zübeyr Koşay da bulunmaktadır.

Türklerden öğrenmiştir. Koppers bu gün de yaygın olarak kabul edildiği üzere Hint-Avrupalıların zamanla Karadeniz-Hazar kuzeyinde hakimiyet kurduklarını ve buradan dünyaya yayıldıkları kanaatindedir. Zira İndo-Germenlerin ekonomik hayatı atlı Türk kavimleri ile atı tanımayan, boynuzlu hayvan yetiştiricisi Samî topluluklarının bir sentezi durumundadır. Yani İndo-Germenler de her iki hayvan grubuna dayalı bir ekonomi vardır ve bu da onların Samî dünyası ile Türk dünyası arasına yerleştirmektedir.⁴⁴

5- Brakisefal Türkler ve Dolikosefaller

Prehistorik dönem araştırmalarında dilbilim yetersiz kaldığı için kültürel yayılım tartışmaları arkeolojik nesnelere ve bilhassa kafataslarına dayandırılarak sürdürülmüştür. Böylece başlangıçta bir dil/kültür teorisi olan Hint-Avrupalılar kuramı giderek ırksal bir muhteva kazanmış, Âri kuramcıları, Aryan göçlerini ispatlamak amacıyla kanıt olarak prehistorik mezarlardan çıkan insanların biyolojik özelliklerini özellikle de kafataslarını inceleme altına almışlardır. Aryan teorisyenlerinin büyük çoğunluğu özellikle de Kuzey Avrupa kökenli bilim insanları prehistorik Aryanların, *dolikosefal* kafataslı ve uzun boylu *Nordik* ırkın üyeleri olarak kabul etmişlerdir. Onlara göre bu tür kafataslarına sahip ırklar doğuştan yetenekli, üstün insanlardır ve diğer ırkları yönetme gücüne sahiptirler. Örneğin Âri kuramcılardan V. De Lapauge *L' Aryan* (1899) adlı eserinde “Nordik Aryan başa geçer brakisefalde yerini seve seve ona bırakır” diye yazmıştır.⁴⁵ Bu görüşü destekleyen arkeologlar prehistorik mezarlarda özellikle kral ve soylu gömütlerinde elde edilen bireylerin dolikosefal kafatasına sahip olmaları gerektiği peşin hükmüyle çalışma yürütmüşlerdir. Nitekim De Lapague Paris mezarlıklarında yaptığı araştırmalarda yüksek tabakadan gömütlerde dolikosefal aşağı tabakadan mezarlarda ise brakisefal bireylerin bulunacağına inanıyordu.⁴⁶ Ayrıca bu mantıkla herhangi bir bölgede keşfedilen en eski mezarlarda eğer dolikosefal kafatasları bulunmuşsa bu o bölgenin gerçek sahiplerini Aryanlar olduklarını kanıtlanmış oluyordu.

Dolikosefal Aryanlar tezine karşı ilk itiraz brakisefal kafatasının yaygın olduğu ancak halkın Hint-Avrupa dili konuşan İtalyan ve Fransız antropologlardan gelmiştir. İtalyan ve Güney Fransalı antropologlar, Ârilerin dolikosefal, uzun boylu ve sarışın olduğunu savunan Kuzey Avrupalı Âri teorisyenlere karşı çıkarak, gerçek Aryanların –kendileri gibi- brakisefal kafatasına sahip, esmer ve kısa boylu olduklarını iddia etmişlerdir. Böylece Kuzey Avrupalı *Nordik Aryan* tezine karşı, Güney Avrupalı *Alpin* (Alp Irkı veya Alpin Adamı) denilen ve

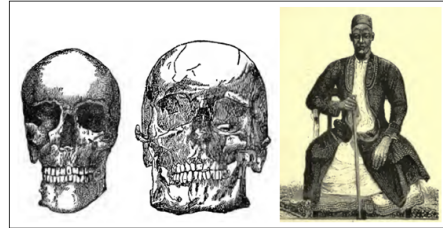
⁴⁴ W. Koppers, “Halk Bilgisi ve Cihanşümül Tarih Tetkiki Karşısında Öz Türklük ve Öz Hindü- Cermenlik” İkinci Türk Tarih Kongresi (Ayrı basım) Devlet Basımevi. İstanbul, 1937, s.1-16 Şevket Aziz Kansu çevirisi. Aynı makale “Etnolojiye Dayanan Cihan Tarihinin Işığı Altında İlk Türklük ve İlk İndo-Germenlik” adıyla daha sade bir Türkçeyle yeniden tercüme edilerek Belleten’in I. Teşrin 1941 tarihli 20. Sayısı’nda da yayınlanmıştır.

⁴⁵ Alâeddin Şenel, “İrk ve İrkçilik” 1984, s.73 Bu çalışmalar genel olarak akim kaldı. Daha ileriki yıllarda, Zenciler arasında da dolikosefal kafataslarının yaygın olduğunun anlaşılması; kafatası şekline dayalı üstün ırk teorisini zor durumda bırakacaktı. Ancak bütün hatalı savlarına rağmen Lapauge’un bir kehâneti ne yazık ki doğru çıkmıştır. Lapauge “İleriki yıllarda insanlar birbirlerini, kafatasları yuvarlak ya da sivridir diye boğazlayacaklar” demişti.

⁴⁶ Şenel, *age*, s.72–73.

Fransa-Kuzey İtalya hattında yaygın olan Avrupalı brakisefallerin üstün tutulduğu karşıt bir teori oluşmuştur. Bu tezi kabul etmeyen Kuzey Avrupalı bilim insanları Latin dilleri konuşan ülkelerde brakisefalliğin yaygınlığını onların Semitik halklarla karışmasından kaynaklandığını savunmuşlardır. Nitekim Aryan teorisinin en önemli öncülerinden olan G. Kossinna'ya göre Germenlerin yaratıcılığının sırrı onların dışarıyla en az temasa geçmiş Âri ırk olmalarında yatmaktadır. Diğer Ari boyları örneğin Romalılar, Samîlerle, Slavlar ise Moğollarla karıştıkları için yozlaşmışlardır.⁴⁷

E. Huntington, brakisefallerin beyin hacminin dolikosefallerden daha büyük olduğunu ileri sürmüş Robert Broom Alpin-brakisefallerin “en mükemmel ırk” olduğunu savunmuş, H.F. Osborn brakisefallerin bitkisel besinleri çiğnerken çenelerinin küçüldüğünü, kafalarının yuvarlaklaştığını ve bunun neticesinde de zekâlarının ilerlediğini iddia etmiştir.⁴⁸ Rudolf Virchow da medeniyet ilerledikçe dolikosefallerin azalacağını ileri sürmüştür.⁴⁹ “Gerçek Aryanların” brakisefal Alpinler olduğunu savunan İtalyan antropolog G. Sergi de bu tezini dolikosefelliğin zencilerde de görülen bir özellik olduğundan asla gerçek Aryanlara uygun olamayacağını iddia ederek kanıtlamaya çalışmıştır.⁵⁰

Resim 8-9: Taylor'a göre dolikosefal kafatasına sahip “gerçek Aryanlar”. Taylor (1890) s.71. Dolikosefal teorisine itiraz eden G. Sergi'nin dolikosefal zencilerde aynı tip kafatasına bulunmasına verdiği örnekler, Sergi (1901) s.245

Bu tartışmalar Avrupa'da hararetle sürerken Türk antropolojisi henüz doğum aşamasındadır ancak hızlı biçimde bu tartışmaya kanalize olmuştur. Anadolu Türklerinin büyük bölümü brakisefal kafatasına sahip olduğu için⁵¹ doğal olarak dönemin Türk

⁴⁷ Aydın, agm, s.413–414

⁴⁸ Şenel, age, s.113

⁴⁹ Agop Dilaçar, “Güneş-Dil Antropolojisi” III. Türk Dil Kurultayı, 1937, s.238–239

⁵⁰ G, Sergi, The Mediterranean Race, a Study of the Origin of, European Peoples, London, 1901.

⁵¹ Anadolu Türklerinde baskın olduğu düşünülen yuvarlak-brakisefal kafatasının yaygınlık derecesinin hesaplanması için Cumhuriyet tarihinin en büyük projelerinden biri yürütülmüştür. Bu çalışmada 64.000 kişinin kafatası karinelerinin ve bedensel uzunluklarının ölçümleri yapılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: “Türkiye’de yaşayan halkın çoğunluğu orta boyludur. Kafa karineleri bakımından ekseriyet kısa (brakisefal) kafalıdır; gözler muntazamdır; mongoloit tesir pek azdır. Burunlar düzdür. Cilt nadiren çok esmerdir. Gözler ise açık ve hatta ekseriyetle çok açıktır. Saçların da çoğunluğu orta, yani kestane rengindedir. Şu halde Türkiye halkı umumiyetle “homo Alpinus” denilen Avrupa’nın büyük beyaz ırkına mensuptur.” Afet İnan’ın çalışması Fransa’da *L’Anatolie, le pays de la “Race Turquie (Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri 64.000 Kişi Üzerinde Anket, 1939). Adıyla Türkiye’de ise daha sübjektif bir başlıkla Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri ve Türkiye Tarihi-Türk Irkının Vatanı Anadolu, 64.000 Kişi Üzerinde Anket* adıyla basılmıştır. Her iki basım arasında

antropolojisi *Alpin Adamı Tezinin* hararetli bir savunucusu olmuş, Türkiye’de antropoloji çalışmalarının öncüsü olarak 1925’te yayın hayatına başlayan *Türk Antropoloji Mecmuası*, G. Sergi, E. Pittard, E. Huntington gibi “brakisefalci” Avrupalı bilim adamlarının makâlelerini düzenli olarak yayınlamıştır. Örneğin 1934’te yayınlanan Jules Guiard’ın “Galatlar” adlı makalesi Türk Tarih Tezi’nin özeti gibidir. Guiard’a göre “Asya’dan gelen kısa boylu esmer brakisefaller, Avrupa’ya tarım ve hayvancılığı, çanak-çömlek yapımını da getirmişlerdir”. Reşit Gâlip Bey *Çığır* dergisinde bu makaleyi değerlendirmiş ve Fransız kökenli “Galat-Kelt” teorileriyle Türk Tarih Tezi arasında hiçbir tezat bulunmadığını belirtmiştir⁵² Elbette Avrupalı bilim insanlarından farklı olarak Alpin/Alp adamı olarak tanınan bu ırkın Türklerin ataları olduğu savunulmuştur. Bu bağlantı İtalya’nın en eski halklarından olan Etrüsklerin sahiplenilmesiyle de sağlamlaştırılmak istenmiştir.⁵³

Alp Adamı tezini savunan İtalyan ve Fransız bilim insanlarının eserleri çevrilmekle kalmamış teorinin öncülerinden Eugene Pittard, II. Türk Tarih Kongresi’ne katılarak fikirlerini yayma imkânı da bulmuş, ayrıca Afet İnan’ın da hocalığını üstlenmiştir. Hatta Eugene Pittard’ın çalışmalarının Türk Tarih Tezi’nin en sağlam dayanaklarından biri olduğu rahatlıkla söylenebilir. O’nun *Irklar ve Tarih* adıyla Türkçeye çevrilen meşhur eserinde Avrupa’da göl kıyısı Neolitik yerleşimleri kuranların, tahıl ekmeye başlayanların, köpek, sığır, koyun ve domuzu evcilleştirenlerin “brakisefaller” olduğu savunulmaktadır. Pittard’a göre bu brakisefallerin anavatanı bu günde yaşadıkları Asya’dır.⁵⁴ Atatürk’ün de bu tezdene kadar etkilendiği ve Alpin Adamı olarak bilinen prehistorik insan tipinin Türklerin Avrupa’daki öncülerine olduğuna yürekten inandığı bilinmektedir. A. Mango’nun aktardığına göre Fransız diplomat Herve Alphand’la yaptığı bir söyleşisinde Alphand’ın soyadının Türkçe olduğunu (Alp= yiğit ve Han sözcüklerinden oluştuğunu) söylemiş ve “genç Fransız’ın başını yoklayarak (Alphand 1907 doğumludur) brakisefal-Türk kafatasına sahip olduğunu eklemiştir”.⁵⁵

Brakisefal teorisini sahiplenen Türk antropologları “Dolikossefalcilere” aynı yöntem ve üslupla karşılık vermişlerdir. Bu karşı cevaplar dönemin moda literatürüne uygun olarak çoğu kez anti-bilimsel, duygusal ve sübjektif bir muhtevadadır. Örneğin, De Lapauge’un “Brakisefaller muhtemelen hâlâ maymun gibi yaşarken, Ârilerin ataları buğday yetiştiriyordu cümlesini tersine çeviren Tarih Heyeti Azaları, “Dünyanın başka taraflarında insanlar ağaç kavuklarında en koyu vahşet hayatı yaşarken Orta Asya’da madencilik gelişmiş, hayvanlar ehlileştirilmiş, tarım başlamıştır” iddiasında bulunmuşlardır.⁵⁶ Yine Türk Tarihinin Anahatları

---

farklar vardır. Bu çalışmanın bir değerlendirmesi ve kapsamlı bir eleştirisi için bkz: Halil Demircioğlu, “Antropoloji ve Tarih”. AÜDTCF Dergisi Cilt VI. Sayı 1–2. 1948, s.51–65

⁵² Maksudyay, age, s.152–153

⁵³ *Türk Tarihinin Anahatları*, s.205–210, Uluğ İğdemir, *Cumhuriyetin 50. Kuruluş Yıldönümünde Türk Tarih Kurumu*, TTK Yayınları, Ankara, 1973. s.31

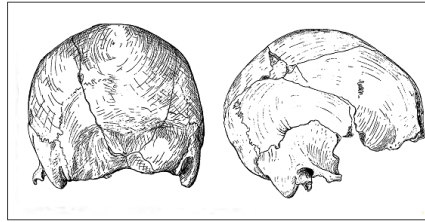
⁵⁴ Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar Cilt XXII s.296

⁵⁵ Andrew Mango, Atatürk, Modern Türkiye’nin Kurucusu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007,s.568.

⁵⁶ *Türk Tarihinin Anahatları*, 1999, s.58 Ayrıca bu cümlelerin neredeyse bütün milliyetçi tarih yazımlarında karşımıza çıktığını da belirtmek gereklidir. Slavcılığın Sovyetler Birliği’nde yükselişe geçtiği 1930’larda ünlü Sovyet arkeologlarından S.P. Tolstov: “Slavlar medeniyette ilerlemişken Germenlerin avcılık, balıkçılık ve

ders kitabında H. Gowen'den yapılan ve değişikliğe uğratılan bir alıntıyla Türklerin göçünden önce Hindistan'da maymun sürülerine benzeyen insanların yaşadığı belirtilmektedir.⁵⁷ I. Türk Tarih Kongresi'nde Afet İnan: "Türk ırkı ana yurtlarında yüksek kültür mertebesine varırken, Avrupa halkı vahşi ve tamamen cahil bir hayat yaşamaktadır"⁵⁸ demektedir.

Türk tarihçileri Âri ırk teorisyenlerinin diğer cümlelerini de kendi bakış açılarına göre tersine çevirmişlerdir. "Gittikleri yerleri doğuştan gelen zekâlarıyla medenileştiren Ârilerin" yerini "Yerlilere göre çok yüksek zekâları ile gittikleri yerleri yönetmekte zorlanmayan Türkler almıştır".⁵⁹ Hindistan'daki Brahmanların derisinin beyaz olması nasıl Ârilerin "zeki ve yönetici karakterine bir delil teşkil ediyorsa"; Mısır ruhban sınıfının kafataslarının brakisefal olması da Türklerin yerleştikleri ülkelerde yerli halka üstünlüğünü göstermektedir. I. Türk Tarih Kongresi'ne katılan dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Gâlip'e göre *Alpinler* (burada Türk ırkı) Mısır'a hâkim olunca "yerliler bu çok zeki efendilerinin planlarını tatbik etmekle bu araziye ziraate elverişli hâle getirmişlerdir". Nitekim Ammon rahiplerinin kafataslarını inceleyen E. Pittard bu sınıfın ileri derecede brakisefal olduğunu fark etmiştir. Reşit Gâlip'e göre "Bu kaydın kıymeti büyüktür. Bütün kadim Mısır medeniyet tarihinde rahip sınıfının daima muhafaza ettiği ilim, fikir, san'at hâkimiyeti ve hatta siyâsî, idârî, otorite bu kıymet ve ehemmiyeti izah eder".⁶⁰ Afet İnan'a göre de Türklerin herkesten önce Neolitik medeniyete ulaşmaları bir kabiliyet meselesidir. "Avrupa ve diğer kıtalarda Neolitik medeniyeti inşa edebilecek kabiliyette adam yetişmemiştir".⁶¹ Bu açıdan bakıldığında medeniyetin oluşumu ırkların yeteneklerine bağlanmaktadır. Nitekim Alacahöyük'te yapılan kazılarda yönetici sınıfın mezarlarında brakisefal kafataslarının ele geçmesi Anadolu'da eski Türklerin idareci pozisyonunda bulduklarının bir nişanesi sayılmıştır.⁶²

tarımla uğraşan geri kalmış küçük köy toplulukları hâlinde yaşadıklarını iddia etmiştir. Bkz. Shnirelman: Enternasyonalizmden Milliyetçiliğe: 1930-1940'ların Sovyet Arkeolojisinin Unutulmuş Sayfaları. Cogito Sayı 28. İstanbul 2001.s.217 vd. Macar yazarlardan Zemplényi de *Turán Yıllığı* dergisinde "Avrupa daha yarı ormanlık bir bölgeyken, Avrupa insanı daha sürüler hâlinde yaşarken, Turan medeniyetin merkeziydi" demektedir. Demirkan, age, s.88

⁵⁷ Türk Tarihinin Anahatları-Medhal Kısım, İlk Baskı 1931, s.6. Metnin Orijinalinde: "Hindistan'ın ön tarihinde ülke maymun kabilelerine benzeyen zenci ırklı kabileler tarafından işgal edilmiştir". Gowen'e göre Hint mitolojisindeki maymun Kral Hanuman ve halkı bu eski kabileden kalan bir hatradır. AOK Cilt XIV, 2001, s.14

⁵⁸ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s. 40

⁵⁹ Türk Tarihinin Anahatları, 1999, s.59

⁶⁰ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.120-121

⁶¹ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.28

⁶² Muzaffer Şenyürek, "Anadolu Bakır Çağı ve Eti Sekenesinin Kraniyolojik Tetkiki" *Belleten* Cilt V Sayı 19 Temmuz 1941, s.220-221.

Resim 10: Belleten'in 49. Sayısında (1949) Muzaffer Şenyürek'in "Karahöyük Kazısında Çıkarılan kafataslarının Tetkiki" adlı makalesinin çizimleri.(Levha V) Brakisefal kafatası örneği.

Yine de Dolikosefal tezinin Zencilerle Nordiklerin kafatası ortaklığı "sorununu" aşamamaları gibi brakisefal tezinin de kendi içinde bazı "açmazları" bulunmaktadır. Bu da o dönemde kimsenin "akraba olmak istemediği" *Mongoloid* ırkların da brakisefal olmasıdır. XX. Asrın başında bilim dünyası için Moğollar yıkıcı yıkıcı-barbar bir imaja sahiptiler.⁶³ Bu nedenle Brakisefal/Alpin tezlerini savunan Güney Avrupalı bilim insanları kendi ırkları ile Moğollar arasında bir sınır çizmek zorunda kalmışlardır. Bulunan "çözüm de" brakisefalleri sarı ve beyaz olarak ikiye ayırmak, sarı brakisefal *Mongoloid*leri üstün olan beyaz brakisefallerden aşağıda tutmak olmuştur. Bu kuramın öncülerinden Marcellin Boule, Avrupa'ya medeniyeti Asya'dan göç eden brakisefallerin getirdiğini kabul etmiş; ancak bu brakisefalleri beyaz derili Alp adamı ve sarı derili Moğol ırkı olarak ikiye ayırarak ve medeniyetin inşasında bu beyaz brakisefalleri anahtar rol oynadığını ileri sürmüştür.⁶⁴ Beyaz brakisefal tezinin öncülerinden E. Pittard da yukarıda bahsi geçen eserinde Neolitik medeniyeti Avrupa'ya taşıyan brakisefallerin "sarı ırktan" olmadıklarını savunmuştur.⁶⁵

Türk antropolojisi de aynı yolu takip ederek Türklerin *Mongoloid* değil *Alpin* brakisefaller olduklarını kanıtlama çabası içine girmiştir. Afet İnan'ın Antropolojik anketi ve diğer öncü çalışmalarda Türklerin sarı renkli ve çekik gözlü olmadığı özellikle vurgulanmıştır.⁶⁶ Türk antropolojisinin bu erken döneminde yeryüzünde beyaz olmayan ırkların medeniyet inşa edemeyeceğine dönük yanlış ama yaygın kanının etkisi altında kaldığı anlaşılmaktadır. Halbuki Türk Tarih Tezi'nin oluşumundan hemen önceki yıllarda Türkler ile Moğolların akraba oldukları birlikte birçok dünya imparatorluğu kurdukları övünülerek savunulmuştur.⁶⁷ Ancak gerek antropolojinin dönemsel etkileri gerekse artık batılılaşma ve Avrupa medeniyeti dairesine girme konusunda daha karalı olan Türk aydınlarının Asyalı

⁶³ Cambridge Ancient History (CAH)'nin 1924'te basılan Asya tarihi ile ilgili bölümleri Moğollarla ilgili baştan aşağı ırkçılık düşüncesini yansıtmaktadır. Oxford Üniversitesi Eski Çağ profesörü J. Myres, Moğol ırkını asalak ve çocuksu "dörtmala kaçan bir hayvan" olarak tanımlamaktadır. Martin Bernal Kara Atena, Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi? 1785-1985, Çeviren: Özcan Buze Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s.526,

⁶⁴ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.49

⁶⁵ Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar Cilt XXII, 2001, s. 274, 296, 315 vd.

⁶⁶ Örneğin Afet İnan, Fransa'daki eğitimi esnasında ders kitaplarında Türklerin "sarı derili ikincil bir ırk" olarak tanımlanmalarına itiraz etmiştir. Ancak İnan'ın itirazı hiçbir ırkın ikincil olamayacağına değil Türklerin ikincil bir ırk sayılan Moğollarla bir tutulamayacağı yönündedir. Afet İnan, "Atatürk ve Tarih Tezi" Belleten Cilt III. Sa.10 1 Nisan 1939. II. Basım 1994. s.244.

⁶⁷ Örneğin Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, İslâm Tarihi adlı meşhur eserinde "Moğolları da büyük Türk ailesinin bir kolu ve sarı ırkın bir şubesi" olarak nitelendirmekteydi. Ahmed Hilmi (Şehbenderzâde), *İslâm Tarihi*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul, 1971,s.457. Yine Ahmed Hilmi 1911 yılında yazdığı *Kan Birliği, Din Birliği* adlı şiirinde: "Türk ulusu bin obaya ayrılır. Kimi Kırgız, kimi Tatar çağrılır. Kimi Özbek, kimi Uygur ya Kaçar Kimi Moğol, kimi Fin ya Macar. Bir babanın oğulları, yandaşı, Değil miyiz hepimiz kan kardaşı" Uğur Uçar, *Şehbenderzâde Ahmed Hilmi'de Türklük Tasavvuru*, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2009 s. s.57, 75-78.

akrabalardan çok Avrupalı akrabalar arama isteği⁶⁸ o güne kadar rahatsızlık duyulmayan – hatta Turancı fikirlerin ilham kaynağı olan- Türk-Moğol akrabalığı fikrinden giderek uzaklaşılmasına neden olmuştur.

Bu mesafenin konulmasında yine yabancı eserler devreye girmektedir. Örneğin E. Pittard'ın öğrencisi olan Afet İnan, hocasının bu tezini sahiplenerek, Orta Asya'daki bütün brakisefalleri Türk olarak kabullenirken, Türkler ile gene brakisefal bir ırk olan Moğollar arasında bir bağ olmadığını söyleyerek, Türklerin “sarı renkli değil beyaz renkli brakisefallerden olduklarını savunmuştur.⁶⁹ Yine Türk antropolojisinin öncü ismi Şevket Aziz Kansu, Türklerin “esasen bir ırk olmaktan uzak bulunan “sarılarla” bir alakâlarının bulunmadığını belirttikten sonra Anadolu insanı üzerine yapılan tetkikler neticesinde Anadolu'nun “buğday renkli veyahut beyaz, güzel bazen mavi gözlü ve kumral bir ırk tarafından” iskân edildiğini, bu ırkın Orta Asya'dan geldiğini” eklemektedir.⁷⁰

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Gâlip Bey de antropologların Türkleri hatalı bir şekilde sarı-mongoloid ırka dâhil etmelerinden yakınmıştır.⁷¹ Reşit Gâlip Türkler ve Moğolların brakisefal kafatasına sahip olduklarını, ancak sarı renkli, çekik gözlü ve kısa boylu Moğollar ile beyaz renkli, orta-uzun boylu Alpin (Türk) brakisefaller arasında büyük bir fark olduğunu belirtir.⁷² Reşit Gâlip bir diğer ünlü antropolog olan Dr Legendre'dan alıntı yaparak konuya bir çözüm getirmektedir. Dr. Legendre'a göre Türkler “uzun boylu, uzun beyaz simâli, muntazam dudaklı, ince burunlu, mavi gözlü, göz kapakları çekik değil, ufkî açılan, beyaz ırkın en güzel örneklerinden biridirler”. Türklerin arasına karışmış olan “kısa boylu, fırlak çeneli, iri dudaklı sarı ırktan kişiler de vardır. Ancak “bu melezler asıl muhariplerin silah uşakları, âdi hizmetlere koşulan esirler ve mağluplar sürüsüdürler”.⁷³

Dr. Legendre'ın betimlemesinin bir benzeri Reşit Galip ve Mehmet Saffet'in 1932'de yayınladıkları *Anadolu Eti İmparatorluğu Devrine Kadar* adlı kitapta da karşımıza çıkmaktadır. Mısır resimleri, Hitit ordusu askerlerini “Altayik görünümlü ve brakisefal kafalı” olarak tasvir etmesi Hititlerin Türk olduğuna delil olarak görülmektedir. Ancak bu asker figürleri için sarı renge boyanmış örnekler de bulunmaktadır. Nitekim Dönemin Hititologları

⁶⁸ Alpin/Aryanlara akrabalığın Moğollara tercih edilmesi, Nihal Atsız tarafından *Atsız Mecmua*'da sert biçimde eleştirilmiştir. Atsız fikirlerini şu şekilde özetlemektedir. “Türklerin Aryani ırkından olduğu hakkındaki yanlış düşüncelerin niçin kabul edilmek istendiğini bilmiyoruz. Sanırım ki, Moğolların vahşi ve barbar, Aryanilerin ise medeni olduğu hakkındaki eskimiş telakkiler buna sebep oldu... Moğol, ne kadar medeniyetsiz ve barbar olursa olsun, hiç olmazsa hakiki bir askerın meziyetlerine maliktir....Türk-Moğol akrabalığı bugün ilmi bir hakikattir. Bunları tarihleri ve kanları o kadar birbirine karışmıştır ki, ayrı ayrı tetkik edilmelerine imkân yoktur. Aynı adı taşıyan kabilenin yarısı Türkçe, yarısı Moğolca konuşuyor. Hatta bazan tarihin bir devresinde Türkçe konuştuğu halde bir zaman sonra Moğolca konuşan ve yahut her iki dili birden kullanan kabileler görüyoruz. Nitekim Çingiz Han Moğollaşmış bir Türk'tü. Aksak Temür ise, Türkleşmiş bir Moğoldu” Nihal Atsız, “Türkler Hangi Irktandır?”, *Atsız Mecmua*, Sayı 6, 1931.

⁶⁹ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s31, 36–37

⁷⁰ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.49–50

⁷¹ I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s. 102–103

⁷² I. Türk Tarih Kongresi, 1932, s.112–113

⁷³ I.Türk Tarih Kongresi, 1932, s.159

bu askerlerin sarı renkli olarak tasvir edilmeleri nedeniyle Hititlerin, Moğol kökneli olduklarını düşünmüşlerdir.⁷⁴ Reşit Gâlip ve Mehmet Saffet ise Mısır resimlerinde yer alan “sarı derili ve Mongoloit görümlü figürlerin hakiki Etiler olmayıp, Eti ordusunda bulunan Anadolu’nun yerli iptidâî sakinlerini temsil ettiğini” savunmuşlardır.⁷⁵

Brakisefal teoride ısrar Türk antropolojisini içinden çıkılmaz bir noktaya sürüklemiştir. Zira Anadolu ve çevresinde Türk olmayan birçok halk örneğin Ermeniler de brakisefal kafataslarına sahip olduğundan bir dönem onların da köken olarak Türk oldukları iddia edilmiştir.⁷⁶ Kafatası dolikosefal olan Türkmenistanlıların ise bebekken kafalarına sarılan bezler yüzünden dolikosefal oldukları ileri sürülmüştür.⁷⁷ Benzer şekilde Denizli Yörükleri arasında yapılan tetkikler neticesinde deneklerin büyük çoğunluğu dolikosefal çıkmış, araştırmayı yapan Kemal Güngör, Yörüklerde doğan çocuğun başının sımsıkı sarılması neticesinde başta deformasyon oluştuğunu söyleyerek soruna çözüm getirmiştir.⁷⁸ 1929’da E. Pittard gibi Türk Tarih Tezi’ne en yakın duran bir bilim adamı bile Anadolu Türklerinin %76,2’sinin brakisefal, % 11,9’unun dolikosefal olduğunu belirtip bu oranın Türklerin özünün brakisefalliğini kanıtlamaya yettiğine kâni olmuştur. Ancak bu oran yeterli gelmemiş olacak ki sonradan yapılan araştırmalar neticesinde brakisefal oranının %93 oranında olduğu açıklanmıştır.⁷⁹

9-Meselenin Siyasal Boyutu

Erken XX. Asırda antropoloji, arkeolojinin ve dilbilimin bilimsel alanlar olmaktan ziyâde politik amaçlara hizmet eden disiplinler olarak şekillendiği görülmektedir. En azından Aryan araştırmaları başlangıçta doğal bir dilbilim merakından doğmuşken hızlı biçimde emperyal hedeflerin ve sömürgeciliğin ideolojik payandasına dönüştürülmüştür. Bu eğilimhenüz çok erken bir tarihte dile getiren Alman romantik-milliyetçiliğinin öncülerinden J. Gottfried Herder (1744–1803) “Her eski ulus kendisini ilk doğan ulus olarak görmeyi ve ülkesini insanlığın doğduğu yer olarak kabul etmeyi çok sever” demiştir.⁸⁰ Yüz yıl sonra Alman arkeolojisi, arkeolojik buluntuları Alman İmparatorluğunun teritoryal yayılım hedeflerinin gerekeşesine dönüştürmüştür ve bir zamanlar Germanlerin ve Gotların yaşadıkları Güney Rusya toprakları üzerinde hak iddia etmiştir. Alman prehistoryasının

⁷⁴ C. R. Conder, *The Hittites And Their Language*, William Blackwood and Sons, Edinburgh and London, 1898.

⁷⁵ Reşit Galip & Mehmet Saffet, *Anadolu Eti İmparatorluğu Devrine Kadar*, 1932, s.29. Moğolların Türklerin basit işlerini yapan hizmetkârlar olduğu tezi diğer çalışmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Türk Tarihinin Anahatları’nın Cengiz İmparatorluğuna ayrılan kısmında: “Moğollar Türklerin yanında çobanlık, hizmetkârlık iştiğal ederlerdi. Medeniyet bakımından tamamen Türklerin etkisi altında idiler” denilmektedir. Türk Tarihinin Anahatları, 1999, s.403

⁷⁶ Artin Cebeli, “Ermenilerin Türklüğü” *Cumhuriyet* 24 Aralık 1932.

⁷⁷ Şemseddin Günaltay, “Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatların Mahiyeti ve Tez’in Kat’i Zaferi”, *Belleten* s7/8, Temmuz-I. Teşrin, Ankara, 1938, s.354,358.

⁷⁸ Maksudyay, age, s.128.

⁷⁹ Selâhattin Kandemir, *Etiler (Hititler)*, Köy Hocası Matbaası, Ankara, 1933, s.211–212.

⁸⁰ M. Olender, *Cennetin Dilleri*, Dost Yayınları, Ankara, 1998, s.17

öncüsü olan G. Kossina açıkça Germenlerin maddî kalıntılarına rastlanan her bölgede Almanya'nın hakkı olduğunu savunmuştur.⁸¹

Germenci yayılım projelerine cevap olarak Rusya/Sovyet arkeolojisi de karşıt bir tez üreterek Gotların aslında Slav-Âri olduklarını Ukrayna ve civarında “Yontma Taş Çağı’ndan beri Slavların atalarının yaşadığını” savunmuşlardır.⁸² Rus arkeolojisi bir yandan Germencilige karşı mücadele ederken bir yandan da aynı yöntemi Orta Asya’daki yayılma hedefleri için kullanmıştır. Çarlık döneminin Türkistan Genel Valisi Baron Aleksandr Vervsky ünlü Türkolog V. Barthold’un öncülüğünde kurulan *Türkistan Arkeoloji Meraklıları Derneğinin* (Rus. TKLA) açılış konuşmasında şunları beyân etmiştir: “Genel olarak Orta Asya’nın yani bu günkü Afganistan, Belh, Merv ve diğer komşu bölgelerin büyük Âri ırkının beşiği olduğu düşünülüyor. O zamana göre son derece gelişmiş bir kültüre sahip olan eski Âriler, daha özgür yaşayacakları bir alan bulmak için göç etmek zorunda kaldılar. Atalarımız Avrupa’ya yerleşirken bıraktıkları topraklar, Âri kültürün izlerini silen Uzakdoğulu vahşi halk sürülerinin (Moğollar ve Türkler) akınlarına tanık oldu. Bu gün kader bizi, biz Ârileri, atalarımızın bir zamanlar ayrıldığı yere sürükledi. İşte bunun için, canlandırmayı görev bildiğimiz Âri kültürünün bir vakitler yeşermiş olduğu bu yerlerdeki tarihsel eserleri bir araya getirmek boynumuzun borcudur”⁸³ Böylece Rus arkeolojisi Rusların Türkistan’ı işgali için gerekli “bilimsel altyapıyı” var etmiştir.

Bu politikanın Sovyet döneminde de pek değiştiği söylenemez. Sovyetlerde Araynacı/Slavcı görüşlerin yükselişine dönük eleştirileriyle dikkat çeken ve Stalin tarafından kurşuna dizdirilen Sovyet arkeolog Bykovski’nin sözleriyle “bir arkeolog belirli bir toprağın başlangıçta belirli bir ulusa ait olduğunu öne sürmekle ‘bilimsel açıdan’ o toprağın fethedilmesine yönelik emperyalist bir hakkı onaylamış olur”.⁸⁴ Nitekim Kırım Tatarları topraklarından sürüldükleri esnada “Tatarların Kırım’a Sonradan geldikleri bu ülkenin başlangıçta Slavların ataları olan İskitlere ait olduğu” bahane olarak savunulabilmiştir.⁸⁵

Erken XX. Asırda hemen tüm siyasal rejimlerin –çizgileri ne kadar farklı görünürse görünsün- arkeoloji ve antropolojiyi benzer amaçlarla kullandıkları görülmektedir. Portekiz’de 1932’de kurulan Salazar rejimi ülkenin Bronz Çağı’nda beri Portekizliler tarafından iskân edildiğini savunmuş, İrlanda milliyetçileri Britanya’ya karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesi esnasında adadaki prehistorik merkezleri kendi atalarının izleri olarak kabul etmişlerdir.⁸⁶ İngilizler ise Hindistan’ı sömürgeleştirdiklerini reddetmişler işgâllerini

⁸¹ Aydın, age, s.414

⁸² Victor Shnirelman, “Enternasyonalizmden Milliyetçiliğe: 1930-1940’ların Sovyet Arkeolojisinin Unutulmuş Sayfaları. Cogito Sayı 28. 2001. s.214–215, Bruce, G. Trigger, A History of Archaeological Thought, 2006, s.251

⁸³ Gorshenina – Rapin, Arkeologlar Orta Asya’da, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 138

⁸⁴ Shnirelman, agm, s.206

⁸⁵ Shnirelman, agm, s.216

⁸⁶ Trigger age, s. 253

“1000 yıllık bir ayrılıktan sonra Avrupalı Aryanların Hindistan’daki kardeşlerine kavuşması” olarak nitelendirilmişlerdir.⁸⁷

Bütün bu tarihsel iddialar içinde doğal olarak Türkiye’yi en fazla etkileyenler İtalyan, Yunan, Ermeni, Gürcü, Arap vb arkeolojisinin tezleri olmuştur. Neticede bu ülkelerde yaygın olan arkeoloji okulları Türkiye’den toprak taleplerinde de bulunmuşlardır. Bilindiği üzere Mussolini liderliğindeki İtalyan Faşist hareketi eski Roma toprakları üzerinde hak iddialarında bulunmuş bu sebeple tüm Akdeniz’i kendi emperyal hedeflerinin hedef tahtasına yerleştirmiştir.⁸⁸ İtalyanların yayılmacı politikası özellikle de bunu teoride bırakmayıp doğrudan askeri müdahalelere başlaması neticesinde ilgili ülkelerde benzer reaksiyone teorilerin güçlenmesine neden olmuştur. Örneğin Arnavutluk’ta İtalyan yayılmacılığına karşı tarihsel İlirya kavmini sahiplenen bir “millî tarih projesi” inşa edilmiştir.⁸⁹ Dönemin şahitlerinden arkeolog Ekrem Akurgal’a göre Türk Tarih Tezi’nin oluşumunda ve Anadolu’daki en eski medeniyetlerin Türkler tarafında kurulduğunun savunulmaya başlanmasında İtalyanların bu yayılmacı politikası büyük bir etkendir.⁹⁰

Erken Cumhuriyet döneminin bütün hummalı toprak tartışmalarında benzer argümanlar görülebilir. Örneğin daha resmi tarih tezi ortada yokken de Pontos ve Antakya meselelerinde benzeri teoriler ortaya atılmaya başlanmıştır. 1922’de Ağaoğlu Ahmed imzasıyla yayınlanan “Pontos Meselesi” adlı makalede Pontos bölgesinin Rumlardan önce Türkler tarafından iskân edildiği öne sürülmüştür.⁹¹ İskenderun-Antakya meselesinde her iki taraf da (Türkiye-Suriye) Hititlerin soyundan geldiklerini iddia ederek sancak üzerinde hak iddia etmişlerdir. Arap ülkelerinde de Arap milliyetçi liderler de “romantik milliyetçi” teoriler geliştirmiş Suriyeli aydınlar, Kenanların ve Hititlerin soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir.⁹² Benzer tartışmalar Hurri-Urartular üzerinde Ermeni⁹³ ve Gürcü⁹⁴ tarihçilerle de

⁸⁷ Olender, age, s.128

⁸⁸ Trigger, age, s.251. Bu doğrultuda Faşizm terimi Roma savaş birlikleri olan *fascia*’dan türetilmiş İtalya’daki politik afişlerde Mussolini Roma imparatorlarıyla beraber resmedilmiştir.İtalya’nın yayılmacılık politikaları ile arkeolojik faaliyetlerinin ilişkisi için Bkz: D. J. Ian Begg, “Fascism İn the Desert-A Microcosmic Wiew of Archaeological Politicy, Gaty & Watkinson: “Archaeology under Dictatorship” 2004.

⁸⁹ Gaty-Watkinson, Archaeology under Dictatorship, 2004, s.9

⁹⁰ Akurgal’a göre Atatürk yeni tarih tezini müstevilere karşı manevî bir müdafaa silahı olarak kullanmak üzere ortaya atmıştır. Akurgal’a göre Atatürk Türk Tarih Tezi’ni, “Eğer Anadolu’yu eski sakinlerinin çocuklarına vermek lâzım gelirse bunu herkesten çok Türklerin hak ettiğini bir mukabil tez olarak öne sürdü. Çünkü Anadolu’nun en eski sakinleri Hititlerdi ve Hititler Türklerin cediti idi. Böylece Atatürk düşmanının silâhına aynı silahla mukabele etti”. Akurgal, Ekrem: “Tarih İlmî ve Atatürk” Türkiye’nin Kültür Sorunları. Bilgi Yayınevi. Ankara 1998 s.77. (İlk Basılış: Belleten XX. 1956)

⁹¹ Scott Redford –Nina Ergin, Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıkları, 2010, s.14

Partisi’nin lideri Antun Sa’ada, “Suriyelilerin Kenanlıların, Keldanilerin ve Hititlerin soyundan gelen benzersiz bir millet olduğunu” iddia etmiştir. Sa’ada’ya göre modern Suriye bu nedenle Antakya, Lübnan, Ürdün hatta Kıbrıs üzerinde tarihsel haklara sahiptir. Davişa, age, s.89. İskenderun-Antakya sancağı üzerinde 1936’da yoğunlaşan tartışmalarda hem Arap hem de Türk tarafı benzer argümanlarla rekâbet etmişlerdir. Araplar, sancakta Türkçe konuşanların “Türkleşmiş Araplar” olduklarını savunurlarken; Türk tarafı da Arapça konuşanların aslında Hata-Eti Türklerinin torunları olduğunu iddia etmiştir. Cumhuriyet 16 Ekim 1936

⁹² Bu konu hakkında bkz: L Philip Kohl - Tsetskladze, , Goçha, “Kafkasya’da Arkeoloji Pratiği Milliyetçilik ve Politika” Cogito Sayı 28.YKY Yayınları. İstanbul 2001

yaşanmıştır. Sonuç olarak Anadolu’da ilk medeniyetlerin Türkler tarafından kurulduğu iddiası, bilimsel bir amaçtan ziyade dönemin politik gerilimlerinden beslenen

SONUÇ

Türk Tarih Tezi “millî bir tarih teorisi” olarak kabul edilmesine rağmen temel argümanları ve iddiaları büyük ölçüde yabancı kaynaklardan özellikle de Aryan teorilerinden alıntılanarak veya esinlenerek oluşturulmuştur. Benzeri teoriler o günlerin dünyasında bütün ülkelerde üretilmişlerdir. Hatta Türk milliyetçiliğinin görece geç gelişmiş olmasından dolayı Türk Tarih Tezi’nin de geç kalmış reaksiyoner bir tarih teorisi olduğu da savunulabilir. Dönemin koşullarında bu milliyetçi-romantik tezler tarihsel teori düzeyinde kalmamakta toprak hakları veya yayılmacılık siyasetine dönüşmekte arkasından işgaller başlayabilmektedir. Bu nedenle Türk Tarih Tezi yalnızca yeni bir vatandaş tipi yaratmada kullanılmış bir tarih teorisi değil yeni devletin sınırlarının korunmasını gâye edinmiş bir proje olarak da görülmelidir. Dönemin paylaşım savaşları devri olduğu ve tarih ve arkeoloji bilimlerinin çoğu zaman bu savaşların suç ortağı olduğu da göz önüne alınırsa bu türden bir teorinin üretilmesinin bilimsel kaygılara değil “reel politik” nedenlere dayandığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde Aryan teorileri ve Türk Tarih Tezi resmi anlamda bilimsel bir destek görmemektedir. Aryan teorisi bugün –ilk doğduğu dönemde olduğu gibi- sadece dil akrabalıklarına gönderme yapan ve hiçbir ırkî nitelik taşımayan bir kültür-göç teorisi.

---

⁹² Raşid Tacibayev, Kızıl Meydan’dan Taksim’e, 2004, s.162–163. 14. 8. 1945 tarihli Gürcistan’ın resmi yayın organı “Kommunist” gazetesinde yayınlanan “Türkiye’den Hukuki Taleplerimiz” adlı makaleden alıntı.

⁹² Özata, Metin: “Atatürk Bilim Ve Üniversite” 2006, s.59–60, Hasan Cemil Çambel Makaleler Hatıralar 1987 s.78⁹² Adid Davişa, Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa, 2004, s.89. 1932’de kurulan Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi’nin lideri Antun Sa’ada, “Suriyelilerin Kenanlıların, Keldanilerin ve Hititlerin soyundan gelen benzersiz bir millet olduğunu” iddia etmiştir. Sa’ada’ya göre modern Suriye bu nedenle Antakya, Lübnan, Ürdün hatta Kıbrıs üzerinde tarihsel haklara sahiptir. Davişa, age, s.89. İskenderun-Antakya sancağı üzerinde 1936’da yoğunlaşan tartışmalarda hem Arap hem de Türk tarafı benzer argümanlarla rekâbet etmişlerdir. Araplar, sancakta Türkçe konuşanların “Türkleşmiş Araplar” olduklarını savunurlarken; Türk tarafı da Arapça konuşanların aslında Hata-Eti Türklerinin torunları olduğunu iddia etmiştir. Cumhuriyet 16 Ekim 1936

⁹³ Bu konu hakkında bkz: L Philip Kohl - Tsetskladze, , Goçha, “Kafkasya’da Arkeoloji Pratiği Milliyetçilik ve Politika” Cogito Sayı 28.YKY Yayınları. İstanbul 2001

⁹⁴ Raşid Tacibayev, Kızıl Meydan’dan Taksim’e, 2004, s.162–163. 14. 8. 1945 tarihli Gürcistan’ın resmi yayın organı “Kommunist” gazetesinde yayınlanan “Türkiye’den Hukuki Taleplerimiz” adlı makaleden alıntı.

Ulusların veya toplulukların bugün olduğu gibi geçmişte de ırk birliklerini temsil etmedikleri, sosyo-kültürel birlik olduğu görüşü yerleşmiş durumdadır. Dil akrabalıkları ve yakınlıklarının mutlaka genetik akrabalık anlamına gelmeyeceği veya aynı genetik kökenden insanların da farklı diller konuşabildikleri günümüzün standart bir bilgisi haline gelmiştir. Beyaz ırkın, dolikosefallerin veya brakisefallerin medeniyet yaratmaya kabiliyetli olduğu diğerlerinin ancak onların yönetimi altına girebilecekleri gibi fikirler tamamen terk edilmiştir. Medeniyetin tek bir merkezden yayıldığı düşüncesi de terk edilerek çok merkezli medeniyet kuramları onu yerini almıştır. Bu bakımdan Atın evcilleştirilmesi, tekerleğin icadı gibi prehistorik olgular insan toplulukların kolektif başarısı olarak görülmektedir. Günümüz tarihçileri genel olarak göçebeliliği bir gerilik unsuru olarak değil tam tersine devingen kültürlerin yaratıcıları olarak görmekte ve yerleşik kültürlerin göçebelilerden ‘üstün’ olduklarını düşünmemektedirler. Bunlara ek olarak modern arkeoloji okulları arkeolojinin siyasal hedeflerin arka bahçesi olmasına ve belirli bir bölgede keşfedilen en eski uygarlığın bu bölge üzerinde politik bir hak gerekçesi olarak kullanılmasından rahatsız olmaktadır. Tüm bu açılardan bakıldığında her iki romantik teorinin de günümüzde ayrıntılı bir şekilde gözden geçirildiği görülmektedir.

Gerek Aryan teorisi gerekse ona bir nevi reaksiyon olarak doğmuş Türk Tarih Tezi’nin modern arkeoloji, antropoloji ve dil bilimin gelişmesine önemli katkıları olduğu ve kitlelerin ilgisini bu alanlara çektiği, bu minvalde sayısız önemli araştırmaların gerçekleştirildiği yadsınamaz. Ancak her iki akım da sosyal bilimlerin daha olgunlaştığı ve profesyonelleştiği günümüzde oluştukları dönemin politik etkilerinden uzak bir şekilde değerlendirilmesi gereken bir miras bırakmışlardır.

KAYNAKLAR

AHMED HİLMİ (Şehbenderzâde) (1971) *İslâm Tarihi*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul,

ALİ REŞAT, 1929, *Umumî Tarih, Mârif Vekâleti*, Ankara

AKURGAL, Ekrem, 1998, “Tarih İlmî ve Atatürk” Türkiye’nin Kültür Sorunları. Bilgi Yayınevi, Ankara

AKURGAL, Ekrem,1999, Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Yayınları, Ankara

ANTHONY,David,2001, “Nazi ve Eko-Feminist Prehistoryalar, Hint-Avrupa Arkeolojisinde İdeoloji ve Ampirizm”, *Cogito* Sayı 28.YKY Yayınları, İstanbul

ATATÜRK’ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR,2001, Cilt XI, XII, XIII, XIV, XVI, XVII, XIX, XXII, XXIII, XXIV. Koordinatör: Recep Cengiz. Anıtkabir Derneği Yayınları. Ankara
ATSIZ, Nihal, 1931, “Türkler Hangi Irktandır?”, *Atsız Mecmua*, Sayı 6

AYDIN, Suavi,2004, “Batılılaşma Karşısında Arkeoloji ve Klasik Çağ Araştırmaları” Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt III, Modernleşme ve Batıcılık, İletişim, İstanbul

BARENTON, Hilaire de,1937, “Dillerin Menşei ve Türklerin Menşei” III. Türk Dil Kurultayı. Tezler Müzakereler ve Zabıtlar. TDK Yayınları, İstanbul

BARTHOLD-Fuad KÖPRÜLÜ,1940, İslâm Medeniyeti, TTK Yayınları, Ankara

BEGG, D. J. Ian ,2004, “Fascism İn the Desert-A Microcosmic Wiew of Archaeological Politiciy, Gaty & Watkinson: “Archaeology under Dictatorship”

BERNAL, Martin, 1998, *Kara Atena, Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi? 1785–1985*, Çeviren: Özcan Buze Kaynak Yayınları, İstanbul

BİRİNCİ TÜRK TARİH KONGRESİ-Konferanslar, Münakaşalar,1932, Devlet Matbaası. İstanbul

BİRİNCİ TÜRK DİL KURULTAYI Tezler Müzakere Zabıtları,1933, Maarif Vekâleti Ankara

BURGE, Lorenzo,1887, Pre-Glacial Man and The Aryan Race, Lee and Sheppard Publishing, Boston

CEBELİ, Artin, 1932, “Ermenilerin Türklüğü” *Cumhuriyet* 24 Aralık 1932

CHILDE Gordon, 1926, The Aryans, A Study of Indo-European Origins, London
CUMHURİYET, 10 Ekim 1936.

CONDER, C. R., 1898, The Hittites And Their Language, William Blackwood and Sons, Edinburgh and London

DAVİŞA, Adid,2004, Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa, Çeviren: Lütfi Şimşek, Literatür Yayıncılık, İstanbul

DEMİRCAN, Tarık,2000, Macar Turancıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul

DEMİRCİOĞLU, Halil Demircioğlu, 1948, “Antropoloji ve Tarih”. *AÜDTCF Dergisi* Cilt VI. Sayı 1–2

DİLAÇAR Agop,1937, “Güneş-Dil Antropolojisi” III. Türk Dil Kurultayı. Tezler Müzakereler ve Zabıtlar. TDK Yayınları, İstanbul

ERSANLI, Büşra,1992, İktidar ve Tarih, Türkiye’de Resmî Tarih Tezinin Oluşumu, Afa Yayınları, İstanbul

GATY, Michael-WATKINSON,2004, Charles, Archaeology under Dictatorship, Kluwer Academic/ Plenum Publisher, New York

GÖKALP, Ziya, 2007,Türk Medeniyeti Tarihi, Toker Yayınları, İstanbul

GÜNALTAY, Şemseddin, 1938,Tankut, Reşit, Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Gerekli Bazı İzahlar, TDK yayınları. Devlet basımevi. İstanbul

GÜNALTAY, Şemseddin,1938, “Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatların Mahiyeti ve Tez’in Kat’i Zaferi”,*Bellekten* s7/8, Temmuz-I. Teşrin, Ankara

HADDON, A.C, 1941, Kavimler Muhacereti, Çeviren Zekiye Eglar. İdeal Basımevi Ankara

IHERING (JEHRING) Rudolp von,1897, The Evolution of the Aryan Translated from German: A. Druckner, Henry Holt and Company, New York

İĞDEMİR, Uluğ, 1973,Cumhuriyetin 50. Yılında TTK, Ankara

İKİNCİ TÜRK TARİH KONGRESİ, Kongre’nin Çalışmaları ve Kongre’ye Sunulan Tebliğler, 1943, Kenan Matbaası, İstanbul

İKİNCİ TÜRK DİL KURULTAYI,1934, Tezler Müzakere Zabıtları. Türk Dil Tetkik Cemiyeti Yayınları. Ankara

İNAN, Afet, 1939,“Atatürk ve Tarih Tezi” Belleten Cilt III Sayı.10. Ankara

İNAN, Afet, 1984, Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler, İş Bankası Kültür Yayınları,

KANDEMİR, Selâhattin,1933, Etiler (Hitler), Köy Hocası Matbaası, Ankara

KARAL, ENVER ZİYA,1988, Osmanlı Tarihi IV. Cilt, TTK Yayınları II. Basım, Ankara

KOHL, L Philip -TSETSKLADZE, Goçha,2001, “Kafkasya’da Arkeoloji Pratiği Milliyetçilik ve Politika” *Cogito* Sayı 28.YKY Yayınları, İstanbul

KOPPERS, Wilhelm,1937, “Halk Bilgisi ve Cihanşumul Tarih Tetkiki Karşısında Öz Türklük ve Öz Hindü- Cermenlik” İkinci Türk Tarih Kongresi (Ayrı basım) Devlet Basımevi. İstanbul

KOPPERS, Wilhelm, “Etnolojiye Dayanan Cihan Tarihinin Işığı Altında İlk Türklük ve İlk İndo-Germenlik” ,2002, *Türkler Ansiklopedisi Cilt I*.Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

KOŞAY, Hamit Zübeyr, 1951, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı 1937–1939’daki Çalışmalar ve Keşiflere Ait İlk Rapor, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

KRAMER, Samuel Noah, 2002, Sümerler, Tarihleri Kültürleri ve Karakterleri, Çeviren Özcan Buse Kabalcı, İstanbul

KROPOTKİN, Pyotr, 2001,Karşılıklı Yardımlaşma, Çevirenler Işık Ergüden & Deniz Güneri, Kaos Yayınları, İstanbul

KVERGİÇ, “Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanlığına Mektup” T.C. Viyana Elçiliği No: 5578. İlişik 2 Viyana 10 İkincikanûn 1936. www.tdkkitaplik.org.tr.Erişim: Ağustos 2010

LANDSBERGER, Benno, 1948, “Sam’al, Karatepe Harabelerinin Keşfiyle İlgili Araştırmalar” TTK Basımevi, Ankara

LİSELER İÇİN TARİH I ,2003, Kaynak Yayınları. İstanbul (İlk Baskı 1931)

MAKSUDYAN, Nazan, 2007, Türklüğü Ölçmek, Bilim-kurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Cephesi 1925–1939, Metis yayınları. İstanbul

MALLORY, J.P, 2002, Hint Avrupalıların İzinde, Dil, Arkeoloji ve Mit, Dost Yayınları. Ankara

MANGO Andrew, 2007, “Atatürk, Modern Türkiye’nin Kurucusu” Çeviren Füsun Doruker, Remzi Kitabevi, İstanbul

MARDİN, CUMHURİYETTEN ÖNCE-SONRA, *Anonim* ,1938, Mardin Halkevi Yayınları. Resimli Ay Matbaası İstanbul 1938

MORRIS, Charles,(1888) Aryan Race its Origin and its Achievements, Griggs And Company, Chicago

MORRIS, Charles, 1889, Aryan Sun-Myths The Origin Of Religions Troy, New York

OKLANDİKOV, A.P, 2000, “Tarihin Şafağında İç Asya”. Çeviren: A. Şenel. Erken İç Asya Tarihi. Ed: Denis Sinor. İletişim Yayınları. İstanbul

OLENDER, Maurice, 1998, Cennetin Dilleri, Tanrısal Bir Çift Ariler ve Samiler, Dost Kitabevi. Ankara

ÖZATA, Metin, 2006, Atatürk Bilim Ve Üniversite, Tübitak Yayınları 2006, Ankara

PUMPLLEY, Raphael, 1905, Explorations in Turkestan, With an Account of The basin of Eastern Persia and Sistan, Washington

REDFORD, Scott & ERGİN, Nina, 2010, “Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açılıarı – Giriş Kısmı- Koç Üniversitesi Yayınları İstanbul 2010

RENDALL, Gerald H, 1889, The Cradle Of The Aryan, Macmillan And Co. New York

REŞİT GALİP-MEHMET SAFFET,1932 Anadolu Eti İmparatorluğu Devrine Kadar, Türk Tarihinin Anahatları Eseri Müsveddeleri No 22. Başvekâlet Müdevvenat Matbaası, Ankara

REŞİT GALİP, 1982, “Türk Tarih İnkılâbı ve Yabancı Tezler” Ülkü Birinci Teşrin 1933 Seçmeler (1933–1941) Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları. Ankara

SERĞİ, G, 1901, The Mediterranean Race, a Study of the Origin of, European Peoples, London

SHNIRELMAN, Victor, 2001, “Enternasyonalizmden Milliyetçiliğe: 1930-1940’ların Sovyet Arkeolojisinin Unutulmuş Sayfaları. *Cogito* Sayı 28.YKY Yayınları. İstanbul

ŞENEL, Alâeddin, 1984, Irk ve Irkçılık, Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara

ŞENYÜREK, Muzaffer, 1941, “Anadolu Bakır Çağı ve Eti Sekenesinin Kraniyolojik Tetkiki” *Bulleten* Cilt V Sayı 19

TACİBAYEV, Raşid,2004, Kızıl Meydan’dan Taksime Siyasette Kültürde Sanatta Türk-Sovyet İlişkileri (1925–1945), Truva Yayınları. İstanbul

TAYLOR, Isaac, 1890, The Origin of The Aryans. An Account Of The Prehistoric, Ethnology And Civilisation Of Europe Scribner & Welford, New York

TRIGGER, Bruce, G, A, 2006, History of Archaeological Thought, Cambridge University Pres, New York, Melbourn

TÜRK TARİHİNİN ANAHATLARI, (Türk Tarih Heyeti Azaları), 1999, (İlk Baskı 1931), Kaynak Yayınları. İstanbul,

TÜRK TARİHİNİN ANA HATLARI (MEDHAL KISIM), (Tarihsiz İlk Baskı1931, Hamle Yayınları, İstanbul

UÇAR, Uğur, 2009, Şehbenderzâde Ahmed Hilmi’de Türklük Tasavvuru, Ötüken Yayınları, İstanbul

UNGER, Eckhard, 1936, “Sümerlerde Gamalı Haç Sembollerinin İnkışafı” *Ülkü* Ağustos 1936

ÜÇÜNCÜ TÜRK DİL KURULTAYI, Tezler Müzakere Zabıtları, 1937, Türk Dil Kurumu Yayınları. İstanbul

WOLLEY, Leonard, MCMXXVIII, 1937, The Sumerians, Oxford an Clarendon Press